

MEDDELANDE Nr 11 från SALTSJÖBADENS HEMBYGDSFÖRENING

November 1976

SALTSJÖBADSMINNEN

Gösta Blohm

SALTSJÖBADSMINNEN

Någon har sagt att det självupplevda är det enda som en människa verkligen kan redovisa för. Och nog har jag under mina 58 år här i Saltsjöbaden upplevt en hel del. Givetvis kan jag ej konkurrera med dem som levt hela sitt liv, 80 - 90 år, här i samhället. Men tack vare tandläkaryrkets speciella karaktär har jag under årens lopp kommit i personlig kontakt med en stor del av befolkningen i Saltsjöbaden, unga och gamla, och kunnat följa samhällets utveckling från en liten familjär köping på 2 1/2 tusen personer till nuvarande storlek och struktur. I bland tycker jag mig ha varit med från allra första början, då gamla, nästan legendariska Saltsjöbadsbor tillhörande familjerna: Wallenberg, Casparsson, Tägtmeijer, Wahlund, Westman, Sundell, Nyström m.fl. berättat för den unge tandläkaren hur det var vid sekelskiftet och dessförinnan. Man kan väl säga att detta också är personliga minnen när man är bärare av en direkt muntlig tradition.

"SKÅNSK KALLOPS MED RÖDBETOR"

Att jag överhuvudtaget kan berätta några Saltsjöbadsminnen beror i viss mån på en portion "skånsk kallops med rödbetor." Hösten 1918 pågick fortfarande första världskriget. Det var kristid i landet och ont om importerade varor som t.ex. tandläkarutrustningar. Jag var den yngste i examenskursen vid det oansenliga men arbetskrävande gamla Tandläkarinstitutet Malmskillnadsgatan 46, 2 och 3 trappor, och var väl ej så inställd på att börja egen praktik efter examen. Men Vår Herre ville annorlunda. I mitten av september gick den unge kandidaten en eftermiddag till en mycket enkel restaurang på Oxtorgsgatan, ungefär där nuvarande Sergelstorg börjar. Konserthuset fanns ej och matstället besöktes mest av Hötorgets "ståndspersoner". Jag beställde skånsk kallops med rödbetor. Medan jag väntade, föll min blick på en annons i en kvarglömd tidning: "Tandläkarutrustning till salu i Saltsjöbaden. Även röntgen." Det lät ju mäktigt intressant och i den rökiga telefonkiosken ringde jag uppgivet nummer och fick kontakt med en tandläkare Stangenberg. Han frågade när kandidaten kunde komma ut? "Om ett par timmar" sa jag. Hann äta upp min kallops och ringa till en kurskamrat. Vi for ut en vacker septemberkväll till det för oss båda okända samhället, steg av vid Ringvägens hållplats och uppsökte Tandläkare Walter Stangenberg i hans villa bakom Ronningen - nuvarande Ringvägen 46 - där han haft sin tandläkarpraktik mellan 1909 och 1918 men som nu skulle upphöra. Utrustningen var sliten och gammalmodig men användbar. För en tandläkarstuderande, som gjort - hör och häpna - hela sin utbildning med trampborrmaskin, var den dock sagolik. Röntgenapparaten var mera mystisk med sitt stora oskyddade gasrör, som sprakade och flammade vid exponeringen. Naturligtvis helt hälsofarlig efter nutida begrepp. Priset var överkomligt, men jag bad att få lämna besked nästa morgon. Jag ville fundera över röntgenapparaten. Men vad jag ville fundera över var om jag - ännu ej fyllda 21 år - skulle våga att ta chansen att öppna egen praktik i Saltsjöbaden, som tydligen skulle bli utan tandläkare. Min kamrat och jag letade oss fram till Grand Hotell och åt en god supé. Detta var mitt första möte med Saltsjöbaden.

Dagen därpå bestämde jag mig för köpet, dock ej röntgen. Bad att grejorna skulle få stå kvar några veckor och frågade vem som kunde skaffa mig en lämplig bostad. Den fina tandläkarvillan var naturligtvis för stor och dyr för en fattig studerande. En fabrikör Dahlberg i Danska Backarna kunde snart ge anvisning på en delvis möblerad 3-rumslägenhet rätt nära Neglinge station i villa "Älvtomta" just i början av nuvarande Kaptensbacken. Då för tiden fanns inga

husnummer, knappast några namn på vägarna utan man talade om villans eller ägarens namn - eller öknamn, såsom "Piggero", "Sjömanshemmet", "Färgargården", Blåkullabackaen", "Degens chateau" etc. Ägarnas pseudonymer kunde vara: Sjömans-Pelle, Polis-Pelle, Mora Lasse, Skägg-Nisse o.d. Min blivande bostad kallades för "10 öresvillan" därför att ägaren - "10 öres Olle" - var rockvaktmästare Olsson på gamla "Strömcafeet" i Operahuset.

Jag övertog kontraktet redan 1 oktober av en utmättningsman Axton, som mig ovetande hade klistrat igen vissa privata utrymmen i förstugan med remsor med texten "Utmätt gods", vilket säkert förbryllade några av de första patienterna innan jag rättat till saken. Från mina fönster hade jag utsikt över en stor potatisåker = den nuvarande Neglingeparken. Kristidens nödvändighet naturligtvis.

Efter examen den 11 oktober 1918 var det bara att på en flakvagn låta köra tandläkargrejorna runt viken och ställa dem på plats. Jag lät installera både Rikstelefon och Allmän telefon. För den sistnämnda fordrades några extra ledningsstolpar från Neglinge Station. Det visade sig vara en helt onödig utgift, då redan nästa år de två bolagen sammanslogs.

En ung helt orutinerad Neglingeflicka, Olga Magnusson, anställdes som tandläkarbiträde. Annonser i Tidningen Saltsjöbaden och anslag på Köpingens anslagstavlor förkunnade att en tandläkarpraktik skulle öppnas den 1 november. Det såg ut att bli en flygande start. Men det gick ej helt efter planerna. Spanska sjukan grasserade våldeliga, och jag fick tåla mig till 15 november. Då kunde jag emellertid börja med några patienter, som anmält sig pr telefon och sedan var jag aldrig arbetslös.

När jag så småningom fick eget hushåll skulle det alltid vara skånsk kallops med rödbetor varje 1 november!

NEGLINGE - SALTSJÖBADEN, TVÅ SKILDA VÄRLDAR

Praktiken växte och jag växte snart ihop med samhället. En liten extra publicitet fick jag strax efter starten genom - några ärtor i en burk! Borgerliga föreningen, som styrde och ställde i köpingen brukade nämligen ordna familjemiddagar med dans på Grand Hotell för att familjerna skulle lära känna varandra och inte bara umgås kottenivis. Jag klädde mig i smoking och gick dit och var den som kom närmast i en gissningstävlan under middagen om antalet ärtor i en glasburk, kallades fram, presenterades som den nye tandläkaren och fick som pris en låda cigarrer. Detta gästspel i socialgrupp 1 liksom den påtagliga olikheten i mitt klientel, gjorde att jag märkte att Saltsjöbaden på den tiden hade två helt skilda världar, där gränsen gick vid Neglingebron.

I Neglinge fanns folkskolan från 1895, där bodde järnvägsfolket i små egna hem eller i de 6 bostadsbarackerna som nu nyligen rivits för att lämna plats för radhusbebyggelse. Där fanns hantverkare av olika slag och affärer kring Neglinge torg, där i bland även öppen torghandel ägde rum. Vidare de tre industrier som tilläts i samhället: Degens tvättinrättning, Saltsjöbadens Snickerifabrik och främst Neglingevarvet, som ägdes och sköttes av den internationellt ryktbara båtbyggaren ingenjör August Plym.

På andra sidan bron låg på den s.k. Neglingeön badorten "Saltsjöbaden", detta förnäma villasamhälle, som grundats i början av 90-talet av bröderna Knut och Gustaf Wallenberg till Stockholmarnas rekreation och nöje. Det var K.A. - Knut Agaton - som hade pengarna genom Enskilda Banken och kanske de stora idéerna, men det är omvittnat av dokument, brev och tidningar, som jag tagit del av, att det var hans 10 år yngre halvbror Gustaf Oscar, kapten i flottan som, jag citerar: "Med rastlös energi och arbetsförmåga genomförde storverket." I ett brev från 1933, som jag har i kopia berättar den då 70-årige ambassadören med berättigad stolthet att han var envåldshärskare då han byggde Saltsjöbaden och hur arkitekterna fingo följa hans ordinationer vid uppförande av hotell, sommarrestaurang, smörgåspaviljong, den säregna gamla stationen, den inventiösa basarbyggnaden - ett "Tippen" i miniatyr - m.m. Han nämner bl.a.: "Basaren kostade 14.000 kr, Saltsjöbadens Järnvägsstation 8.000 kr. Båda äro av min egen hand." Herr- och Dambaden byggdes "på betryggande avstånd" från varandra vid den lilla holmen i hotellviken. Denna vik, som sannolikt är en av norra Europas vackraste segelbåtshamnar.

Ungefär samtidigt med folkskolan i Neglinge inrättades vid Ringvägen en privat skola, som 1896 fick eget hus vid Ringparken och i 19 års tid var Saltsjöbadens Samskola med alltmer utökad undervisning. Några av mina äldre vänner har berättat roliga interiörer från denna skola, där rektor Josef Lundén de sista åren var den drivande kraften. 1915 flyttades undervisningen upp till Tattby. I det gamla skolhuset inrättades en fransk internatskola för flickor ur den högre societeten med vår förste Kyrkoherde Widner som inspektör. De förtjusande flickorna måste tala franska oavbrutet hela dagen men slapp detta naturligtvis när de gick till tandläkaren! Själv blev jag av en av lärarinnorna, M:lle Philippe, högtidligen inbjuden som gäst att se och höra när flickorna spelade Shakespeares "Så tuktas en argbigga" men hon tuktades på franska, så jag förstod mycket litet av språket men beundrade desto mera den paranta unga dam, Helen Hansson, som spelade "Petruccio".

I detta egentliga Saltsjöbaden bosatte sig förmögna affärsmän, högre tjänstemän och akademiker, som hade råd att ha stora villor, stora familjer och tjänstefolk. "Vi har 4 våningar och 10 barn" anförtrodde mig en 12-årig läkardotter när hon var patient. Själv minns jag när jag gick husesyn i en stor villa, som låg på nuvarande Vår Gårds område och kom upp på vinden där det var tegelgolv och högt i tak, att jag frågade: "Vad använder Ingenjörn detta väldiga utrymme till?" - "Vid dåligt väder brukar jag gå upp och cykla!" blev svaret.

NEGLINGEMINNEN

Från min 3 åriga Neglingetid skall jag dra fram några personer och händelser. I början av min praktik kom det en dag in helt spontant 3 små flickor hållande varandra i hand och sa: "Vi skulle ta ut en tand." Det blev en trevlig pratstund innan jag fick veta vem som hade den lösa mjölkanden: Ingeborg, Esther eller Margareta. Flickorna var döttrar till vår axelbrede glasmästare N.A. Hedjerson, mera känd som framstående skidåkare och tävlingskytt. Jag nämner denna händelse för att illustrera att barntandvård skulle bli en stor del av min arbetsuppgift.

Överlärare Axel Carlsson vid Folkskolan hade nog skäl att vara stolt, när han i Folkskollärarnas tidning kunde berätta om vår genomförda skoltandvård, som kröntes 1921 med inrättandet av en särskild skoltandklinik i Neglinge Folkskola.

Säkert en av de första i landet. Den lilla klinikens utrustning inköptes genom min förmedling från Tyskland och drog en kostnad av endast 2.500 kr på grund av att vår svenska krona var hårdvaluta. I 35 år skötte jag den kliniken tills den 1956 övergick i folktandvården. Därigenom lärde jag känna det uppväxande släktet årgång efter årgång och har många glada minnen både från lärare och elever. Jag hoppas att mina nu 60-åriga patienter ej har för smärtsamma hågkomster av sin gamle skoltandläkare. Lärarinnan fröken Maria Kjäll, brukade låta barnen skriva uppsats om sitt besök hos tandläkaren, och jag minns några meningar:

"Bredvid stolen är en skål där blodet skall rinna."

"Sköterskan är snäll och har shinglat hår" (ovanligt på den tiden)

"Tandläkarn fyllde min tand med arsenik".

En dräpande replik från en grabb satte mig verkligen på plats vid följande händelse: En geting hade kommit in i det lilla behandlingsrummet under takåsen. Sköterskan värjde sig ängsligt för inkräktaren. Jag frågade pojken i stolen: "Du är väl mera rädd för tandläkarn?"

"Ja - en geting kan man döda!"

Den gamle pensionerade överläraren "Budde" Holmgren kunde vara stolt av annan orsak. Hans med mig jämnåriga dotter Ingeborg Holmgren hade med stor framgång debuterat som "Nattens Drottning" i "Trollflöjten". Hon fortsatte sin karriär i Tyskland. Sannolikt var det väl församlingens organist och musikaliska eldsjäl, musikdirektör Albin Rude, även repitör på Operan, som upptäckt hennes höga sopran. Han bodde högre upp i Kaptensbacken i det s.k. Prästbostället, ett namn som levde kvar från tiden då Saltsjöbaden hörde till Nacka församling och kyrkoadjunkten Carl Högman haft villan som tjänstebostad. Hos vännen Albin träffade jag i samband med manskvartettsång några av Neglinges förgrundsfigurer, som hade goda röster. Bagare Carl Klang sjöng 1:e tenor, Järnhandlare Gustaf Svanström 1:e bas. Bergsingenjör Erik Westin hade en praktfull 2:e bas och var ofta anlita som solist i Kyrkokören, dit den energiska Fru Elisabeth Percy från Tattby även lockade mig med min lilla 2:dre tenor "pipa".

Den glade bagarn Carl Klang hade lärt yrket i det berömda Reinholds Bageri i Stockholm och man har berättat att det var Wallenberg själv - sannolikt Gustaf - som där frågat om det inte fanns någon bagare, som ville slå sig ned i Saltsjöbaden. 1902 startade Klang sitt bageri och fick det största anseende för sitt goda bröd inte bara i Saltsjöbaden, utan även i Duvnäs och Storängen och i skärgården, som betjänades med leveranser pr båt till en början roddbåt. Den 17 oktober 1920 fyllde Carl Klang 50 år och blev föremål för enastående hyllningar. Ett extrablad av Tidningen Saltsjöbaden hade redigerats av dess redaktör Disponent Hjalmar Oldenburg med många skämtsamma textinlägg. Jag har i efterhand fått läsa denna unika publikation förmedlad av vår Diplomkonditor Tord Christensson, som nu är ägare till det anrika bageriet. I detta sammanhang vill jag förmedla en postum hyllning till Fru Natta Klang. Hon fungerade under sin krafts dagar, som en sannskyldig socialvårdsnämnd inom församlingen. Alltid beredd att hjälpa medmänniskor i nöd t.ex. med tvätt åt gamla, fri mat åt hungriga ungar vid föräldrarnas sjukdom o.s.v.

Likaså vill jag framhålla den nyligen bortgångna Fru Elvira Svanström som ett föredöme i detta avseende. Fru Svanström blev änka redan vid 40 års ålder, men mycket genom hennes duglighet växte familjens järnhandelsrörelse så att

filialer måste inrättas såväl i Saltsjöbaden som i Solsidan. Hennes medarbetare, den gode och kunnige Bror Järning, var föreståndare för filialen i gamla basaren och jag kan som seglare ännu känna den härliga doften i

"hans butik där olja fotogen

Och tjärat gods gör luften stark och ren"

för att citera några strofer av Evert Taube.

En stor man i Neglinge fast liten till växten var fabrikör Klaes Degen. Vid sekelskiftet hade han börjat en blygsam tvättinrättning vid Sturevägen men sedan på 20-talet var Saltsjöbadstvätten en stor firma med många inlämningsställen i Stockholm. Av utrymmesskäl måste fabriken 1928 flyttas till Gröndal och jag minns vilket folknöje det var när skorstenen vid fabriken raserades på 30-talet.

Klaes Degen bodde kvar länge i den trevliga och originella Färgargården, som låg på fabriksomtten. Men familjen hade också en flytande bostad om somrarna: den rymliga segelbåten "Brynhild", som dock mest gick för motor och i folkmun kallades "7 rum och kök".

Namnet Degen inbjöd naturligtvis till många vitsar. Som t.ex. historien om den som förgäves sökte Bagar Klang och fick till svar: "Nä, bagarn har rest till stan med Degen!"

Bland de många hantverkarna har jag redan nämnt Glasmästare Hedjersson, men jag vill också framhålla målerimästarna Henning, Oscar och Ragnar Wahlberg, skickliga yrkesmän och idrottsintresserade. Henning var dessutom ivrig kommunalman. Snickarmästare Carl Gustaf Hagberg, min och mångas sångarbroder i kyrkokören, hörde också till de betrodda i samhället: Ledamot av kommunalfullmäktige, kyrkofullmäktige, fattigvårdsstyrelsen. I sistvarande egenskap var han bl.a. Barnavårdsman och skulle hjälpa till att uppspåra rätt fader att utbetala barnbidrag. Sannerligen inte den lättaste uppgiften när flottisterna översvämmade samhället om sommarkvällarna och den olyckliga flickan kanske endast hade ett märke i mössan att gå efter.

Så fanns det bland andra smeden och rörmokaren Victor Carlsson, - "kvick och billig" - som han annonserade sig vara. Han var oss sedermera i Hälsovårdsnämnden till stor hjälp när det gällde att lokalisera vattenledningar i vägar och tomtgränser, ty han hade varit med från början och behövde inga kartor, som f.ö. sällan fanns.

Men den Neglingefamilj jag har mest minne av är familjen Plym på Neglingevarvet. Den skäggige, respektingivande, fåordige ingenjören August Plym styrde med sträng ordning sitt stora varv och byggde världsberömda segelbåtar. Den äldste sonen av 7 syskon Carl Plym (1899) blev en av mina bästa vänner. Han väckte min håg för segling. Jag fick ofta följa med i hans fina lilla Plymsnäcka "Darling" - 20 m² med krokig mast - ut till Sandhamn och ytter-skärgårdarna. Calle Plym var en av de 10 första studenterna vid Saltsjöbadens Samskola och jag åtar mig ännu i minnet att räkna upp de andra 9 om så skulle behövas. Calles 10 år yngre bror Gustaf har 1972 skrivit en mycket underhållande bok "En seglare minns", där han skildrar sin barndom på varvet, beskriver de berömda båtarna, färgstarka seglarpampar som "Glaskalle", "Nubben" - järnhandlare Feyting, de sällsynt skickliga båtbyggarna Andersson i tre generationer m.m.

Vid läsningen om den tragiska händelsen då Calle Plym omkom vid Dalarö under en ambulansflygning den 13 april 1930 återkommer sorgen efter den gode vännen och seglarkamraten, som rycktes bort i sina bästa år.

Men det borde skrivas en annan bok, en glädjens och tacksamhetens bok tillägnad den underbara familjen William Olsson i villa Hemsta på Ringparkens högsta topp invid den stora villan med tornet. Där blev jag liksom flera jämnåriga ungdomar, bl.a. Carl Sandström, mottagen på det mest hjärtliga sätt i det av engelsk trivsel uppfyllda hemmet. Farbror "Willie" var av svensk börd men född "within the Sounds av Big Bow" d.v.s. en äkta Londonbo. Ibland mycket förmögen - internatskolan Lundsberg är hans skapelse - men alltid originell och humoristisk. Han höll på att skrämma slag på min mottagningsfröken då han genast vid inträdet bad henne: "Skaffa mig en häst". Jag fick förklara att hon skulle ringa till Samuelssons åkeri vid Saltsjöbadens station efter en hästdroska, ty gå ville han ogärna allra minst i Saltsjöbadsbackarna och taxibilar fanns knappast att få på den tiden. Tvärtom väcktes förslag i K.N. av en Ingenjör Bäckström att vissa vägar skulle förbjudas för biltrafik och att hastigheten skulle begränsas till vill jag minnas 20 km/tim. Själv har jag varit med om att få stiga ur bilen från Stockholm och öppna grinden vid Fisksätra.

Man skulle gå eller cykla på sommaren och åka spark på vintern på de ofta oplogade vägarna. Ofta kunde man se 5-6 sparkstöttingar i olika storlekar stå uppfällda mot villornas väggar. I Solsidan hörde jag det skämtsamma men hemska uttrycket "När man tröttnat att sparka sin hustru, skjuter man henne".

Men tillbaka till det William-Olssonska hemmet. Där kände jag mig under 5 år - William Olsson dog hastigt 1923 - omhuldad som en bror i reserven i den 9-faldiga syskonskaran av spirituella ungdomar. Två studerade medicin - Guy och Leslie - och var kamrater till Carl Sandström. Den äldste Tage var arkitekt och är den som huvudsakligen konstruerat "Slusskarusellen i Stockholm. Vi och några till bildadetillsammans med de 7 vackra flickorna i 8:e klass vid Samskolan ett oförglömligt ungdomsgäng, som höll ihop i vått och torrt. Vi seglade, spelade tennis, gick på långpromenader till de jungfruliga markerna på Solsidan eller upp på det obebyggda Karlsbaderberget - Observatorieberget. Muciserade och dansade. Min pianonyckel passade tursamt nog till pianot i sommarrestaurangens stora sal, så att vi kunde locka fram egna danspianister vid behov, bl.a. Karin Jansson och Ture Clason. När jag 1921 skulle flytta till Centrum, som ansågs vara gamla Posthuset vid Ringvägen, ställde gänget upp för att bära en del roliga, ömtåliga saker. Det blev en festlig karavan med dragspel i täten men polisman Ruthman lät oss passera vid Neglingebron. Den "bärhippan" - det bjöds på körsbär m.m. i nya våningen - glöms ej i första taget allra minst av vännen Carl Sandström som då för första gången såg sin fästmö Annie Nordzell - nu hans guldrölopsbrud.

"ÅV 1 FJÄDER KAN BLI 5 HÖNS"

Jag nämnde ordet Centrum. Det ansågs vid den tiden att detta skulle ligga någonstans på Neglingeön. Järnvägs AB Stockholm-Saltsjön utlyste 1918 en arkitekt-tävling hur och var detta skulle utformas. Jag såg dessa förslag utställda och vi kan vara glada att dessa fantasifulla - jag säger hellre fasansfulla - projekt ej kommit till utförande. Vad sägs t.ex. om ett förslag att leda ut järnvägen till Restaurangholmen!

Dyrtiden var det väl som satte stopp för dessa storartade planer. Men att Kommunen 1921 behövde ett bättre kommunalkontor i stället för sina trånga lokaler i Samskolan var obestridligt. När jag hyrde vindsvåningen, 2 tr., i det s.k. Posthuset mitt emot Ringvägens hållplats ägdes huset av Enskilda Banken, som på nedre botten hade ett mindre bankkontor, som dock ej lönade sig utan skulle läggas ned. Banken ville sälja huset till mig, men jag tyckte lokalerna skulle vara lämpliga för ett kommunalkontor så jag lät anbudet gå vidare till Kommunalnämndens ordförande, byråchefen F. Alb. Berg. Köpet var nästan helt klart på för köpingen ytterst förmånliga villkor - men omintetgjordes i Kommunalfullmäktige av ett envist rykte att huset var dåligt, stod på sank mark och hade vatten i källaren genom att tomten stod i förbindelse med Neglinge- viken. Fullständigt fel. Källaren var snustorr. Ryktet hade levt kvar sedan byggnadstiden 1906, då arbetarna en morgon upptäckt fisk i schaktgroparna. Experter hade tillkallats men kunde ej finna någon förklaring på fenomenet. Byggmästare Lindqvist lät dock för säkerhets skull gjuta en betongplatta och ställde huset på. Först sedan huset var färdigt kom förklaringen till de mystiska fiskarna. Några skolpojkar Pelle Casparsson och byggmästarens egen son "Nisse Bygg" hade varit ute och metat, tyckt fångsten var dålig och stjälp ut både betesfiskar och andra i de tillfälliga vattensamlingarna.

- "Av 1 fjäder kan bli 5 höns!!" -

Kommunalkontoret fick emellertid flytta in i f.d. banklokalen och ett poliskontor kunde även inrättas i angränsande rum där det bott en skraddare. Hyran fick köpingen liksom jag betala till en potatispatron från Östergötland, Fagerström, som tjänat pengar på kriget och köpt huset på spekulation. Köpingen ville emellertid få ett eget kommunalhus just i detta område. År 1926 beslöt Kommunalfullmäktige att inköpa den närliggande Rosenius' villa för ändamålet. Beslutet blev emellertid överklagat och till sist upphävt genom den Wallenbergiska donationen 1928 till ett nytt kommunalhus i Neglinge, som invigdes 1932.

Där ser man hur ett oskyldigt pojkestreck med fiskar i en vattengrop kan inverka på en köpings hela utveckling.

RINGVÄGEN

Vid Ringvägen blev det nya och goda vänner och trogna grannar. Hos familjen Casparsson i villa "Snäckan" upplevde jag, och efter 1926 även min hustru, konstnärliga musikaftnar med uppträdande av berömda storheter som pianisten Olga Neruda, violinisten Scolnic från Amerika, Sven Kjellström, Sverige m.fl. Tant Anna Casparsson älskade Bethoven och spelade hans pianosonater tills hon var nästan 100 år. Vid 84 års ålder gjorde hon en mycket uppmärksammad debut med sina fantasifullt broderade tavlor, skärmar och bonader. Det var 1945 på en sommarutställning på Grand Restaurant för Saltsjöbadskonstnärer. Isac Grünevald, själv utställare, imponerades och köpte några av hennes konstverk.

Mitt emot hos änkefru Annie Wallenberg i kvarteret Syrenen kunde man få höra om tidigt Saltsjöbaden: Om järnvägens tillblivelse, om familjens dramatiska, stormiga flyttning till Saltsjöbaden pr båt med bohaget i en efterföljande pråm, om hennes makes - förut omnämnde Gustaf Wallenberg - storartade insatser för samhället på många sätt. Så lät han t.ex. plantera den vackra lind-allén vid Ringvägen. Jag lyssnade också till hennes livfulla skildringar om makarnas diplomatliv i Konstantinopel och Tokyo. I ett vindsrums hade hon egenhändigt till-

verkat en modell av ett japanskt samhälle med alla detaljer.

På andra sidan järnvägen i villa "Amalfi" bodde cykel- och friluftsentusiasten kapten Ernst Killander, hela svenska folkets "Kille" som var en idéspruta, när det gällde att ordna festliga simpromotioner, isfesten med gammaldags slängkälke, orienteringstävlingar men framför allt skolungdomstävlingar.

Våra intima vänner Oscar och Tony Haupt hade villan alldeles vid foten av "Looströms berg". Vid deras tomtgräns gick- och går fortfarande - en liten stig, där man kan komma upp på detta enastående vackra utsiktsberg med drivor av stymorsviolier och massor av liljekonvaljer. Det hörde till traditionerna att fira "Gökotta" där uppe. Den sprängda branta klippan mot järnvägen bildar en tydlig profilsilhuett - "Gubben i berget" som syns bäst från öster.

Direktör Per Wising på stora strandtomten mitt emot var med sitt seglarintresse som en hamnkapten för alla båtarna i Ringvägshamnen. Till hans badhus gick jag nästan varje sommarmorgon för ett morgondopp. Pålnäsviken hade då ännu friskt badvatten. Detta kan bestyrkas av följande dråpliga händelse: Efter en som vanligt lång och härlig semestersegling angjorde jag min boj i viken en varm sommardag dagarna innan jag skulle återta praktiken. Jag såg många badande. Bl a. ett vithårigt huvud som gubbade upp och ner och styrde mot min båt. Det var den fine gamle professor Carl Heuman - granne till Per Wising - som simmade ut, hälsade mig välkommen hem och bad att få beställa tid! Jag undrar om någon tandläkare varit i den situationen att patienter simmat ut för att beställa tid!

Bland mina Ringvägsminnen måste jag naturligtvis tala om gamla "Kamelen". Så kallades lekplanen framför den gamla Samskolan och namnet hade uppkommit därigenom att marken hade en kulle - en "puckel" åt ena sidan. Planen blev Saltsjöbadens första idrottsplats och man idrottade med liv och lust. 100 meter sprang man på vägen i allén med uppkritade löparbanor, och när man löpte 400 och 1500 meter "kutade" man runt på Skolvägen och Syrénvägen. Trots dessa primitiva förhållanden nåddes goda resultat av sådana idrottsmän som bröderna Wahlberg, Erik Svärd, Nils Schytte och Torsten Wallsén m.fl. Höjdpunkten var de årligen i september återkommande populära Saltsjöbadstävlingarna. Dessa finansierades av att Idrottsföreningen varje år anordnade en basar med dansbana och basarnöjen. Den natten var det svårt att sova i Posthuset!

Den stora begivenheten på ången var emellertid Midsommarfesten då den populära Disponent Hjalmar Oldenburg i vit hatt ledde dansen, lekarna och ordnade skämttävlingar till småbarnens stora förtjusning. Alla dessa aktiviteter upphörde 1942 efter tillkomsten av vår nya idrottsplats i Neglinge.

När så köpingen 1932 flyttade in i sitt nya hus kunde posten flytta in i bättre och rymligare lokaler, f.d. kommunalkontoret, och jag kunde inreda en modern tandläkarmottagning i postens utrymme på nedre botten. Tandläkarpraktiken fungerade utmärkt där i 37 år tills den 1969 flyttade till "Tippen".

Den lilla hemtrevliga vindsvåningen fick jag nu helt som privatbostad och min vän artisten Filip Månsson gjorde den än mer attraktiv genom att han dekorerade ett tak och hjälpte mig med färgval. Det är denne renässansfigur jag vill dra fram i minnesljuset. Ni vet att det är Filip Månsson, som förutom Professor O. Hjortzberg dekorerat vår kyrka och gjort det på ett mästerligt och yrkeskunnigt sätt. Ett bevis på denna yrkeskunnighet kom fram under en pratstund i ateljén uppe i hans tjusiga villa på "Tattarby Topp". Han visade mig ett ärligt stulet brottstycke från en "alfresco"-målning från Florens, som han låtit

analysera för att utröna färg och teknik. Att han därtill var konstnär och en hjälpsam medmänniska gjorde att han intog en hedersplats i konstnärskretsar. I hans målarverkstad i Stockholm fick bl.a. X-et Erixson sin första utbildning. I det gästfria Månssonska hemmet träffade jag och min fru många berömdheter, såsom Professor Hjortzberg, Einar Forseth, Riksantikvarie Curman och även Evert Taube, som jag vet att Filip ekonomiskt stöttade. Evert kvitterade genom att dikta ballader och visor om Filip återgivna i hans böcker. Jag vet med bestämdhet att en av Taubes finaste valser "Kom i min famn" premiärsjöngs i Filips hem. Ursprungligen skulle den hetat "Saltsjöbadsvalsen" därför att den diktades efter en fest på Sommarrestaurangen. Det är med full rätt som en väg uppe på Tattbyberget heter "Filip Månssons väg".

TATTBYTIDEN

Har man 5 barn i åldern 19 till 5 år som vi hade 1947, blir det till slut instängt och besvärligt att bo 2 tr upp i ett hyreshus. Det var därför en glädje när familjen den 11 april 1947 kunde flytta in i en villa vid Byvägskröken i Tattby. Ett envåningshus med betagande anspråkslös charm, tillräckligt stort och lagom modernt, nära kyrkan och skolan och med underbara grannar. Jag har förut nämnt om 20-talets ungdomsgång. Här var det ett familjegång med namnen Båge, Svensk, Ellgar, Bring, Tägtmeijer, Westin och Rodhe i en sammansvetsad kedja. En "rund" födelsedag, ett bröllop, en studentexamen var inte den "räsandesensak" utan alla bidrog med sina talanger. Den talangfullaste var väl Alice Svensk, känd genom sina radiosketcher om Familjen Björk. Man kan nog säga att Tattbyområdet med dess invånare är ett slags "Quartier Latin" grupperat som det är kring Kyrka och Skola.

SALTSJÖBANAN OCH SALTSJÖBADSFÄRJAN

Saltsjöbaden var Stockholms käraste utflyktsmål. Redan resan ut var ett nöje. Det kändes så tryggt och vilsamt att stiga ombord på färjan vid Carl XII:s torg 15 min. före tågets avgång. På överfarten kunde man njuta av strömmens skönhet, se slottet vrida på sig. Ibland gjorde färjan en liten extra lov så man kunde bättre se främmande kryssnings- och örlogsfartyg. De snälla kaptenerna väntade om man kom springande och dethände t.o.m. att färjan backade för att ta upp en nattsuddande tandläkare, som annars kommit för sent till sista tåget! Det blev oerhört tomt när färjetrafiken upphörde den 21 december 1936. Jag är ledsen att jag ej fick vara med på sista turen då jag hörde av mina vänner att Järnvägsbolaget bjudit på glögg och varm korv.

Servicen var perfekt på tåget med de prydliga vänliga konduktörerna: Sommar, Hjertmar, Fernlöf, Creutz, Fernholm, Karlsson m.fl. namn som klingar behagligt bekanta i gamla Saltsjöbadsbors öron. Berusade personer avfördes från tåget redan i Stadsgården. Hade man tur satt man särskilt bekvämt i den rymliga Kungl. vagnen (Nr 1). Den lär - hör och häpna - gått i trafik till gamla tågets sista resa. De svängda sofforna fanns en tid i väntsalen i Röda stugan, när den säregna slutstationen rivits 1947.

SKÄRGÅRDSBÅTARNA

Och så kunde man med vissa tåg fortsätta till Dalaröbryggan för vidare befordran med anslutande båtar till skärgårdsparadiset. Ännu så sent som 1928 angjordes bryggan av skärgårdsbåtar som gjorde 5 turer pr dag i vardera riktningen. Gamle Henning Sundell kunde namnet på dessa Waxholmsbolagets trotjänare: Dalarö Ström, Dalarö Express, Södertörn, prins Gustaf, Berta, Munin Serla m.fl. Ni har väl hört historien om den skärgårdsbo, som enligt Hasse Z. föreställde sig paradiset som "försalongen på Dalarö Ström - fast större!"

Vid bryggan kunde också ligga torpedbåtar och undervattensbåtar medan kustflottans större enheter låg till ankars på Baggensfjärden. Då var det "full rulle" för Sommarrestaurangen och flottans permittenter översvämmade samhället, och sofforna på Tattbybron och i parkerna var välbesatta.

SPORT OCH IDROTT

Jag minns kappseglingarna med Stjärnbåtar för skolungdom under Torngny Öhmans ledning. Internationella skidtävlingar under Nordiska Spelen eller på Djurgården ordnade Saltsjöbadsdagen med 1000-tals åskådare på inre Neglingeviden nedanför stora skidbacken. Skolungdomens skidtävlingar hölls ofta i Tattbyskogarna och vi föräldrar hjälpte gärna gymnastiklärare Sven Avén som funktionärer och såg till vår förtjusning hur Saltsjöbadspojkarna ofta segrade över norrlänningarna. Men så hade vi också sådana ess som: P.G. Ekdahl, Harald Hedjersson, Bengt Nyfönd bland pojkarna och Mary Wallenberg, systrarna Hedjersson och Gunvor Herrström bland flickorna.

Min mycket avhållne vän Sven Avén omkom 1939 genom ett vådaskott på skjutbanan under en instruktion i skolungdomsskytte.

Vi hade några stränga vintrar på 20 och 40-talet. Jag minns någonting så ovanligt som en hastighetstävling för bilar på Erstavikens is med fullt med bilar och åskådare. Likaså långa skridskofärder med den verkligen iskunnige Kapten Harald Herrström som färdledare. Särskilt minns jag en sådan färd för 30 år sedan då vi åkte utanför Landsort till Oxölösund.

Patienterna på nuvarande Saltsjöbadens Sjukhus skulle nog protesterat mot för hög "decibell" om dom hört motorcyklarnas vrålände oväsen vid en backtävling i hårnålskurvorna upp mot nuvarande Observatorieberget. i mitten av 20-talet.

Låt oss ställa oss där uppe på det höga berget ovanför Rösundatorpet. För vår inre syn ser vi den livfulla tavlan av hotellviken och gamla Saltsjöbaden i början av seklet. Kanske beskådar vi rent av ett praktfullt fyrverkeri kring Restaurangholmen med anledning av ett eskaderbesök.

Men jag har själv bevittnat ett annat ödesmättat, sprakande skådespel, då den väl kända tornbyggnaden på denna holme blev ett flammande bål den 20 december 1968 och punkt sattes för en svunnen Saltsjöbadsepok.

GÖSTA BLOHM

1 april 1976